

12-тақырып

ОРМАНДАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ ЖӘНЕ ОНЫ ҚОРҒАУ

Мақсаты: Студенттерде Қазақстан Республикасы орман қорының түсінігі мен құрамы және оның жеке бөліктерінің құқықтық режимі. Ормандардың құқықтық режимдерінің түсінігі және жалпы сипаттамасы. Ормандарды ұтымды пайдалануды және қорғауды қамтамасыз ететін мемлекеттік құқықтық механизмы туралы мәліметтерді қалыптастыру

Қазақстан Республикасы орман қорының түсінігі мен құрамы және оның жеке бөліктерінің құқықтық режимі. Қазақстан Республикасының ормандары табиғатты қорғау және ортаны қалыптастыру қызметі және өзінің биологиялық әртүрлілігі бойынша ерекше. Солтүстік өңірде қайың ормандары орналасқан. Қайың орманды даласының оңтүстігіне қарай, әртүрлі ағаштардан құралған дала орман алқаптары орналасқан. Дала орман алқаптарының негізгі түрі – әртүрлі топырақ-гидрологиялық жағдайларда өсетін қарағай, ал жапырақтылардан – қайың және теректер. Дала орман алқаптары бұталы өсімдіктерге де бай.

Дала орман алқаптарының екінші тобы – қарағай ормандары. Олар Көкшетау және Ақмола облыстарында басталып, Қарағанды облысының солтүстік-батыс аймағы (Қарқаралы алабы) және Павлодар облысының оңтүстік-батысы (Баянауыл алабы) және Шығыс Қазақстан облысымен (Қалбы жотасы) аяқталады.

Дала зонасында интрозоналық ормандар кездеседі, олар Орал, Есіл, Тобыл, Ертіс өзендері және олардың салаларының бойында орналасқан. Интрозоналық деп айтылуының себебі, әртүрлі орман зоналарында орналасқан. Есіл өзенінің солтүстік жағы орманды дала зонасында орналасқан, ал оңтүстігі – дала зонасында; Орал өзенінің оңтүстік жағы – шөл далада, ал солтүстік жағы – дала зонасында орналасқан. Өзен жағалауындағы ағаш-бұта өсімдіктері тоғайлы ормандар деп аталады. Тоғайлар жер асты сулардың жақын орналасуы, еріген сулардың басып кетуі, дымқыл ауа райымен сипатталады.

Шығыс пен оңтүстік-шығыста таулы ормандар теңіз деңгейінен 600-ден 1900 метрге дейін биіктікте орналасқан. Бұл жердегі орманның негізгі түрлері – қылқан жапырақтылар (майқарағай, балқарағай, шырша және сібір балқарағайы), олар көбіне тау баурайының жоғарғы және орта жағында орналасқан, ал жапырақтылар – тау баурайының етегінде орналасқан қайың және майқарағай ормандары кең таралған, кейбір өзендердің жағалауында шырша және шырша-қарағайлы ормандар өседі. Жапырақты ормандар сонымен қатар таулы өзендердің бастаулары жағалауында орналасқан. Таулардың басында сібір балқарағайы кездеседі.

Қазақстанның оңтүстік-батыс аймағындағы құмды және сазды шөл далаларда қара және ақ сексеуіл – шөл дала ормандары, құмды акация және қандыма таралған. Сексеуілдер көп ауданды алып жатыр. Қара сексеуіл – Бетпақ даланың батыс аймағында, Сарысу өзенінің орта ағысында, Іле өзенінің төменгі ағысының оң жағалауында, Шу және Мойынқұм өзендердің арасында өседі. Ақ сексеуілдер – Қарақұм, Мойынқұм және Балқашта өседі.

Осы аталғандардың барлығына қарамастан Қазақстан орманы аз ел болып саналады, Қазақстанның орман қорының ауданы 4,5% алып жатыр.

Қазақстан Республикасының Орман кодексіне сәйкес, орман дегеніміз – ағаш пен бұта өсімдіктерінің және тірі табиғаттың басқа да компоненттерінің жиынтығы негізінде белгілі бір аумақта қалыптасатын, қоршаған ортамен өзара байланыстағы және маңызды экологиялық, экономикалық және әлеуметтік мәні бар табиғи кешен. Анықтамадан орман белгілерін ажыратып қарастырайық:

- биологиялық белгі – бұтақтық, теректік және шөптік өсімдіктердің жиынтығы;
- құқықтық белгісі – заңда белгіленген тәртіппен бөлінген, орман қоры жерлеріндегі өсінділер;
- экологиялық белгісі – қоршаған ортаның жағдайына әсер етеді.

Орман қоршаған ортаның ажырамас бөлігі және адам өмірінің экологиялық кешені ретінде ерекшеленеді.

Қазіргі уақытта (кезеңде) ормандардың экологиялық жағдайы бірінші орында тұр. Олар маңызды экологиялық функцияларды атқарады

Өмір беру қызметі. Ормандар тірі ағзалардың өмір сүруіне себебін тигізеді немесе тірі ағзалардың өмір сүру шарты, өйткені олар атмосфераға оттегі беру көзі болып табылады. Жер атмосферасын оттегімен қаматасыз ете отырып, тірі организмдердің өмір сүруіне қажетті ауа бассейнін тазалайды.

Орта қалыптырушы қызметі. Өсімдіктер, құстар, жануарлар дүниесі мен адамдардың өсіп-өнуіне қажетті микроклиматты қалыптастырады. Ормандар жабайы аңдар мекені қызметін атқарады.

Климат реттейтін қызметі. Орман климатты ылғандандырады, температураның қатты құбылыстарын әлсіздендіреді, суық және ыстық желдерден қорғайды.

Су қорғағыш (су сақтағыш). Су қорғау функциясын атқарады. Ормандағы топырақ ашық жердегі топыраққа қарағанда қатты қатпайды. Ылғалды жақсы сіңіреді, сол себепті жауын сулары жақсы сіңіріліп, өзендер толастап отырады. Өзендердің қасында орман кесу жұмыстарының жүргізілуінен, көктемде өзенде су тасқыны, ал жазда судың саяздануы байқалады.

Топырақ қорғағыш қызметі. Орман ерінді және жауын суларын сіңіру арқасында желдің күшін бәсеңдетіп, топырақтың кеуіп немесе шойылып кетуінен қорғайды.

Ормандардың сауықтыру қызметі – олардың ауаны тазалап отыруында. Орманда дем алу – адамның жүйке ауруларын емдейді.

Ормандар эстетикалық қызмет те атқарады, адамның бойында әсемдікке құштарлық сезімін оятады, ақын-жазушыларды, суретшілерді желпіндіреді.

ҚР Орман заңдары – ҚР Конституциясына негізделіп, 2003 жыл 9 шілдеде қабылданған Орман кодексінен және ҚР өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады. Орман кодексі орман қорын пайдалану, иелену, билік етуге байланысты қатынастарды реттейді, сонымен қатар орман қорының экологиялық және ресурстық дамуының, қорғалуының құқықтық негіздерін белгілейді. ҚР Орман кодексі орман заңдылығының бағытын анықтайды, оның мақсаты – орман табиғи объектісіне жағымды әсер ету.

Бірінші бағыт – ормандарды ұтымды пайдалануды қамтамасыз ету. Табиғи ресурсты экономды пайдалану – оны қолдануды азайтады және жойылып кетуіне жол бермейді. Сол мақсатта орман заңдылығында кеспе ағаш аймағын бөлуге, қорғауға байланысты ормандарды санаттарға бөлу және т.б. нормалар қарастырылған.

Екінші бағыт – ормандарды күзету мен қорғауды қамтамасыз ету. Ормандар өрттен және заңсыз кесуден күзетіледі, зиянкестер мен аурулардан қорғалады. Осы мақсатта орман заңдылығында орман пайдаланушылардың ормандарды өрттен күзету, зиянкестер мен аурулардан қорғау міндеттері, орман заңдылығын бұзғаны үшін жауапкершілік көзделген.

Үшінші бағыт – ормандардың экологиялық және ресурстық потенциалын көтеру. Орман заңдылығы орманды қалпына келтіру және орман өсіру мақсатын көздейді, орман өнімділігін жоғарылатуға негізгі талаптар қояды, орман пайдаланушыларға міндеттер жүктейді және ормандардың экологиялық және ресурстық потенциалын көтеруге байланысты басқа нормаларды бекітеді.

Қазақстан Республикасының орман заңдары:

1) ормандардың климатты реттейтін, орта түзетін, егіс-топырақ қорғау, су сақтау және санитарлық-гигиеналық функцияларды орындайтын жалпы мемлекеттік мәнін мойындау;

2) ормандарды тұрақты дамыту (Қазақстан Республикасының орманды аумақтарын тұрақты ұлғайту);

3) ормандардың, мемлекеттік табиғи-қорық қоры объектілерінің, мәдени және табиғи мұраның биологиялық әралуандығын сақтау;

4) ормандарды көп мақсатқа пайдалану;

5) орман ресурстарын ұтымды, үздіксіз, сарқылмайтындай етіп пайдалану;

6) орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру мен орман өсіру саласындағы мемлекеттік реттеу, бақылау және қадағалау;

7) басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кесу мен алынған сүректі қайта өңдеуді жүзеге асыру функцияларынан орман пайдалануды реттеу функцияларының ара-жігін ажырату;

8) Қазақстан Республикасының орман заңдарын бұздан келтірілген залалдың орнын толтыру;

9) орман ресурстарын ақылы пайдалану;

10) орман қорының жай-күйі туралы ақпараттың қолжетімділігі;

11) халықтың және қоғамдық бірлестіктердің орман қорын күзетуге және қорғауға қатысу принциптеріне негізделеді.

Қазақстан Республикасының аумағындағы барлық орман, сондай-ақ орман өсімдіктері өспейтін, бірақ орман шаруашылығының қажеттеріне арналған орман қорының жерлері Қазақстан Республикасының орман қорын (бұдан әрі – орман қоры) құрайды.

Орман қоры мемлекеттік және жеке орман қорларынан тұрады.

Мемлекеттік орман қорына:

1) ерекше қорғалатын табиғи аумақ жерлеріндегі (орманды және ағаш өспеген алқаптарды қоса алғанда) табиғи және қолдан өсірілген ормандар;

2) табиғи және қолдан өсірілген ормандар, сондай-ақ мемлекеттік орман қоры жерлеріндегі орман шаруашылығының қажеттері үшін берілген, орман өсімдіктері өспеген жер учаскелері;

3) халықаралық және республикалық маңызы бар ортақ пайдаланудағы темір жолдар мен автомобиль жолдарының, каналдардың, магистральды құбырлардың және басқа желілік құрылыстардың белдеулеріндегі ені он метр және одан көбірек, алаңы 0,05 гектардан астам қорғаныштық екпелері жатады.

Жеке орман қорына Қазақстан Республикасының Жер кодексіне сәйкес жеке және мемлекеттік емес заңды тұлғаларға жеке меншікке немесе ұзақ мерзімді жер пайдалануға орман өсіру үшін нысаналы мақсатпен берілген жерлерде, солардың қаражаты есебінен жасалған:

1) қолдан өсірілген екпелер;

2) табиғи тұқымдық және (немесе) вегетативтік жолмен пайда болған екпелер;

3) жеке орман питомниктері;

4) арнайы мақсаттағы плантациялық екпелер;

5) агроорман-мелиорациялық екпелер;

6) жеке меншіктегі шаруашылық автомобиль жолдарына бөлінген белдеулердегі қорғаныштық екпелер жатады.

Орман қорына:

1) мемлекеттік орман қорының жерінен тыс орналасқан жекелеген ағаштар және көлемі 0,05 гектардан кем шоқ ағаштар, ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердегі бұта өсімдіктері;

2) қала ормандарын қоспағанда, елді мекендер шекарасы шегіндегі жасыл желектер;

3) үй маңындағы, саяжайлар мен бау-бақша учаскелеріндегі ағаштар мен бұталар кірмейді.

Орман пайдалану құқығы. Орман пайдалану дегеніміз – Орман кодексінің 4-бап, 47-тармағына сәйкес, орман ресурстары мен орманның пайдалы қасиеттерін пайдалану жөніндегі заңдық және экономикалық жағынан регламенттелген қызмет болып табылады. Қазақстан Республикасының Орман кодексіне сәйкес, орман қоры екі түрге бөлінгендіктен, орман пайдалану құқығы да екі түрге бөлінеді: Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығы. Жеке орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығы.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығы мерзіміне байланысты екі түрге бөлінеді. А) Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ұзақ мерзімді орман пайдалану құқығы (10 жылдан 49 жылға дейін) тендер нәтижелері туралы хаттама және сол негізге алынып жасалған шарт негізінде туындайды. Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ұзақ мерзімді орман пайдалану кезінде орман пайдаланудың мынадай түрлері жүзеге асырылуы мүмкін:

1) сүрек дайындау;

2) шайыр, ағаш шырындарын дайындау;

3) мемлекеттік орман қоры учаскелерін аңшылық шаруашылық мұқтажы үшін пайдалану;

4) мемлекеттік орман қоры учаскелерін ғылыми-зерттеу мақсаттары үшін пайдалану;

5) мемлекеттік орман қоры учаскелерін сауықтыру, рекреациялық, тарихи-мәдени, туристік және спорттық мақсаттар үшін пайдалану;

6) мемлекеттік орман қоры учаскелерін ағаш және бұта тұқымдылардың көшеттік материалы мен арнайы мақсаттағы плантациялық екпелер өсіру үшін пайдалану;

7) жанама орман пайдалану.

Сүрек дайындау үшін орман ресурстарын ұзақ мерзімді пайдалануға бекіту жөніндегі тендерге қатысуға мынадай талаптарға сай келетін Қазақстан Республикасының азаматтары және шетелдік қатысусыз Қазақстан Республикасының заңды тұлғалары жіберіледі:

1) меншік құқығында не сенімгерлік басқаруда материалдық-техникалық базаның: мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш кесу қағидаларында белгіленген кеспе ағаш жұмыстарын жүргізу кезінде ағаш кесудің белгіленген жыл сайынғы көлемінің және орман шаруашылығы-экология талаптарының орындалуын қамтамасыз ететін сүрек құлатуға, сүйретуге, тиеуге және тасып әкетуге арналған техника мен жабдықтардың болуы;

2) ормандардағы өрт қауіпсіздігі қағидаларында көзделген өрт жабдықтары мен өрт сөндіру құралдарының болуы;

3) мамандығы бойынша (ағаш дайындау, орман ісі инженері, ағаш өңдеу, орман шаруашылығы) жоғары кәсіптік білімі немесе тиісті орта кәсіптік білімі және мамандығы бойынша кемінде екі жыл жұмыс өтілі бар жауапты орындаушы – инженер-техник қызметкердің болуы;

4) ағаш құлату, бұтақ шабу, сүрек сүйреу, тиеу және тасып әкету жұмыстарын жүргізуге машықтанған персоналдың болуы;

5) еңбекті қорғауға және қауіпсіздік техникасына жауапты маманның болуы;

6) іс-шараларды қаржыландыру көздері көрсетілген сүрек дайындау мен өңдеуді ұйымдастыру жөніндегі перспективалық бес жылдық жоспардың болуы.

Сонымен қатар мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ұзақ мерзімді орман пайдалану шартында мынадай талаптар:

1) орман телімдері мен орман орамдарының нөмірлері көрсетіліп, орман пайдалану жүзеге асырылатын мемлекеттік орман қоры учаскесінің орман орналастырудың картографиялық материалдарынан алынған көшірме түріндегі шекаралары;

2) мемлекеттік орман қоры учаскесінің алаңы және мөлшерлеу көрсеткіштері;

3) орман пайдалану түрлері;

4) орман пайдаланудың көлемі (мөлшері);

5) орман пайдалану мерзімі;

6) орман ресурстарын игеру және ұтымды пайдалану, тендер жеңімпазының конкурстық өтінімінде көрсетілген ормандарды күзету, қорғау және молықтыру, орман ресурстарын өңдеу жөніндегі іс-шараларды инвестициялау;

7) орман пайдалану төлемақысының мөлшері мен оны енгізу тәртібі;

8) тараптардың орман ресурстарын күзету, қорғау және молықтыру жөніндегі міндеттері;

9) тараптардың шарт талаптарын бұзғаны үшін жауаптылығы;

10) сәйкестендіру нөмірі;

11) Қазақстан Республикасының орман заңдарында көзделген және тараптардың қалауымен анықталған өзге де талаптар көрсетіледі.

Ә) Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде қысқа мерзімді орман пайдалану құқығы (10 жыл мерзімге дейін), 1) мемлекеттік орман иеленушілер беретін орман билеті негізінде бір жылға дейінгі мерзімге; 2) мемлекеттік орман иеленуші мен орман пайдаланушы арасында жасалатын қысқа мерзімді орман пайдалану шарты негізінде бір жылдан он жылға дейінгі мерзімге беріледі.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде қысқа мерзімді орман пайдалану кезінде орман пайдаланудың мынадай түрлері жүзеге асырылуы мүмкін:

1) жанама орман пайдалану;

2) мемлекеттік орман қоры учаскелерін ғылыми-зерттеу мақсаттары үшін пайдалану;

3) мемлекеттік орман қоры учаскелерін сауықтыру, рекреациялық, тарихи-мәдени, туристік және спорттық мақсаттар үшін пайдалану;

4) қосалқы сүрек ресурстарын дайындау.

Сонымен қатар мемлекеттік орман қорында орман пайдалану жүзеге асырылатын қызмет түріне байланысты:

1) сүрек дайындау;

2) шайыр, ағаш шырындарын дайындау;

3) қосалқы сүрек ресурстарын дайындау;

4) жанама орман пайдалану (шөп шабу, мал жаю, марал шаруашылығы, аң шаруашылығы, ара ұялары мен омарта орналастыру, бау-бақша шаруашылығы және өзге де ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіру, дәрілік шөптер мен техникалық шикізаттар, жабайы өсетін жемістер, жаңғақтар, саңырауқұлақтар, жидектер мен басқа да тағамдық өнімдер, мүк, орман жамылғысы мен түскен жапырақтар, қамыс дайындау мен жинау);

5) мемлекеттік орман қоры учаскелерін аңшылық шаруашылығының қажеті үшін пайдалану;

6) мемлекеттік орман қоры учаскелерін ғылыми-зерттеу мақсаты үшін пайдалану;

7) мемлекеттік орман қоры учаскелерін сауықтыру, рекреациялық, тарихи-мәдени, туристік және спорттағы мақсаттар үшін пайдалану;

8) мемлекеттік орман қоры учаскелерін ағаш және бұта тұқымдарының отырғызу материалдары мен арнайы мақсаттағы плантациялық екпелерді өсіру үшін пайдалану деп бірнеше түрлерге бөлінеді.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануға рұқсаттама құжаттары.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асыруға рұқсаттама құжаттары: ағаш кесу билеті мен орман билеті негізінде ғана жол беріледі.

Ағаш кесу билетін беруге мыналар негіз болып табылады:

1) мемлекеттік орман иеленушілер үшін – уәкілетті орган бекіткен мемлекеттік орман қоры аумағында ағаш кесудің жыл сайынғы көлемі;

2) ұзақ мерзімді орман пайдалану шарты бар орман пайдаланушылар үшін – орман мекемесі бекіткен, мемлекеттік орман қоры аумағында ағаш кесудің жыл сайынғы көлемі.

Ағаш кесу билеті орман пайдаланушы мен орман иеленушіге сүрек, кесілген ағаш қалдықтарын (ұшар басынан алынған отын), шайыр, ағаш шырындарын және қосалқы сүрек ресурстарын дайындауға және кеспе ағаш аймағынан ағаштар, сыпталған ағаштар немесе сортименттер (қабығы алынбаған іске жарамды және отындық) түрінде тасып әкетуге құқық беретін құжат болып табылады.

Ағаш кесу билеті:

- орман ресурстарының сандық және сапалық сипаттамасы,
- орманды пайдалану төлемақысы мөлшері,
- жұмыстар жүргізудің мерзімдері,
- орманды молықтыру талаптары мен ағаш кесу орындарын тазарту,
- дайындау технологиясына қойылатын орман шаруашылығы талаптары туралы мәліметтерді,
- ағаш кесу билетінің қолданылуын тоқтату шарттарын қамтиды.

Ағаш кесу билеті орман пайдаланушыға жыл сайын, оны беру үшін негіздеме болған құжаттарда көрсетілген орман пайдалану түрлерін ғана жүзеге асыруға, белгіленген көлемде және мемлекеттік орман қорының нақты учаскесіне арнап беріледі. Шайыр және ағаш шырындарын дайындауға арналған ағаш кесу билеті орман пайдаланушыға сөл ағызудың бүкіл мерзіміне беріледі.

Орман билеті жанама орман пайдалануды жүзеге асыруға, қосалқы сүрек ресурстарын дайындауға, мемлекеттік орман қоры учаскелерін ғылыми-зерттеу, сауықтыру, рекреациялық, тарихи-мәдени, туристік және спорттық мақсаттар үшін пайдалануға құқық беретін құжат болып табылады.

Орман пайдаланушылардың мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асырған кездегі құқықтары мен міндеттері.

Орман пайдаланушылардың:

1) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды рұқсаттама құжаттарында көрсетілген көлемде жүзеге асыруға;

2) өздеріне орман пайдалануда берілген орман ресурстары туралы ақпарат алуға;

3) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен орман пайдалану мерзіміне құрылыстар мен ғимараттар, сүрек сақтау қоймаларын салуға, ағаш таситын жолдар тартуға, сүректі және мемлекеттік орман қоры учаскелерін пайдалануға байланысты басқа да орман өнімдерін өңдеу үшін жабдықтар орнатуға;

4) мемлекеттік орман қорының санаттарының өзгеруі, сондай-ақ мемлекеттік орман қоры жерін мемлекет мұқтажы үшін алып қою салдарынан келтірілген шығындарға өтем алуға;

5) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде сүрек дайындау үшін ұзақ мерзімді орман пайдалануды жүзеге асыру кезінде мемлекеттік орман иеленушімен келісу бойынша ағаш кесудің барлық түрін жүргізуге, орман питомниктері мен арнайы мақсаттағы плантациялық екпелерді орналастыруға құқығы бар.

Орман пайдаланушылар:

1) ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді орман пайдалану шарттарының талаптарын, сондай-ақ ағаш кесу билетінде, орман билетінде айқындалған талаптарды сақтауға;

2) халықтың денсаулығына зиян келтіруіне жол бермеуге;

3) жұмысты топырақ эрозиясының пайда болуына жол бермейтін, ормандардың жай-күйі мен молайтылуына, сондай-ақ су және басқа да табиғи объектілердің жай-күйіне теріс әсерді болдырмайтын немесе оны шектейтін және жануарлар дүниесі мен олар тіршілік ететін ортаның сақталуын қамтамасыз ететін тәсілдермен жүргізуге;

4) сүрек дайындаған кезде Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасында белгіленген тәртіппен мемлекеттік экологиялық сараптамадан өткізілген техника мен технологияларды пайдалана отырып ормандарды табиғи түрде молықтыру үшін оңтайлы жағдайларды сақтау жөніндегі талаптарды ұстануға;

5) мемлекеттік орман қорының өздеріне орман пайдалану үшін бөлініп берілген учаскелерінде өрт қауіпсіздігі қағидаларын сақтауға, өз қаражаты есебінен орман өрттерінің алдын алу іс-шараларын жүргізуге; орман өрті туындаған жағдайда ұзақ мерзімді орман пайдалану шартында көзделген шекарада оны сөндіруді жүзеге асыруға; Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен мемлекеттік орман қорының басқа да учаскелерінде орман өрттерін сөндіруге қатысуға;

6) ұзақ мерзімді орман пайдалану кезінде мемлекеттік орман иеленушілермен келісе отырып өртке қарсы іс-шаралар жоспарын әзірлеуге және бекітуге, сондай-ақ оларды белгіленген мерзімдерде өз қаражаты есебінен жүзеге асыруға;

7) мемлекеттік орман қоры аумағында өздері сауықтыру, рекреациялық, тарихи-мәдени, туристік, спорттық және басқа да іс-шаралар мен жұмыстарды өткізетін жерлерде уәкілетті орган бекіткен нормаларға сәйкес өрт сөндіру құралдары болуына;

8) ағашы кесілетін жерлерде оны дайындау мен тасып әкетудің белгіленген мерзімі аяқталған соң кесілмеген және дайындалған ағаш сүректерін қалдырмауға;

9) кеспе ағаш аймағын кесілген ағаштардың қалдықтарынан мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш кесу қағидаларына сәйкес тазартуға;

10) мемлекеттік орман қорының орман пайдалану үшін бөлінген учаскелерінде заңсыз ағаш кесуге және Қазақстан Республикасының орман заңдарын, Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңдарын өзге де бұзушылықтарға жол бермеуге;

11) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде жұмыс аяқталғаннан кейін оларды мемлекеттік орман иеленушілерге тапсыруға;

12) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кескен кезде орманның қайта түлеуін қоса алғанда, орман орналастыру жобасына сәйкес ағашы кесілген алаңның екі еселенген мөлшеріне тең алаңда ағаш отырғызуды жүзеге асыруға;

12-1) мемлекеттік орман иеленушіде: орман дақылдары қоры; орман пайдаланушыға мемлекеттік орман қоры аумағында қосымша учаске беру мүмкіндігі болмаған жағдайларда жергілікті бюджетке орман көмкерген алқапқа ауыстырғанға дейін орман дақылдарын отырғызу мен өсіру құнының мөлшерінде төлемақы енгізуге міндетті. Орман дақылдарын отырғызу мен өсіру үшін төлемақы орман иеленуші әзірлеген технологиялық-есеп картасымен айқындалады;

13) ағашы кесілген жерлерде және өздерінің қызметі салдарынан өскіндер жойылған, ағаш пен бұта өсімдіктері құрып кеткен алаңдарда ормандарды молықтыруды өз есебінен жүзеге асыруға;

14) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен орман шаруашылығы шеккен шығындар мен шығасыны өтеуге;

15) Қазақстан Республикасының салық заңнамасында белгіленген тәртіппен орманды пайдаланудың төлемақысын уақытылы енгізуге;

16) ормандардың санитарлық жай-күйін қамтамасыз ету мен жақсарту жөніндегі ережелерді (бұдан әрі – ормандардағы санитарлық ережелер) сақтауға;

17) ұзақ мерзімді орман пайдалану кезінде мемлекеттік орман қоры учаскелерін орман зиянкестері мен ауруларынан қорғау жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру кезінде орман иеленушіге орман зиянкестерімен және ауруларымен күресті ұйымдастыруға жәрдемдесуге, сондай-ақ оған мемлекеттік орман қорының орман пайдалану үшін бөліп берілген учаскелерінде орман зиянкестері мен ауруларының пайда болуы туралы оған уақытылы хабарлауға;

17-1) орман пайдалануға берілген учаскелерде ұзақ мерзімді орман пайдалану шартының талаптарына сәйкес орман қорының жер учаскелерін қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды жүргізуге;

18) өзге орман пайдаланушылардың құқықтарын бұзбауға;

20) Қазақстан Республикасының Үкіметі белгілеген тәртіппен уәкілетті органға және оның аумақтық бөлімшелеріне, облыстың жергілікті атқарушы органдары мен мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органға орман қорының мемлекеттік есебін, мемлекеттік орман кадастрын, мемлекеттік орман мониторингін жүргізу үшін қажетті ақпаратты беріп тұруға;

20-1) Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес қоршаған ортаға эмиссияларды жүзеге асыру кезінде экологиялық рұқсат алуға;

21) Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген өзге де міндеттерді орындауға міндетті.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығын тоқтата тұру мен шектеу және тоқтату негіздері.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығының тоқтата тұру негіздері:

1) орман пайдаланушы Қазақстан Республикасы орман заңдарының, Қазақстан Республикасының жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы заңдарының талаптарын бұзған;

2) орман пайдаланушы ұзақ мерзімді немесе қысқа мерзімді орман пайдалану шарттарының, ағаш кесу билетінің, орман билетінің талаптарын орындамаған жағдайларда тоқтатыла тұрады.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығының шектелу негіздері:

1) мемлекеттік орман қорының орман пайдалану жүзеге асырылатын учаскелерінде орман ресурстарының жай-күйінің нашарлауына әкеп соқтырған табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың басталуы нәтижесінде олардың қоры азайған;

2) орман зиянкестері мен ауруларына қарсы күрес жөніндегі авиацимиялық, авиабиологиялық және аэрозольдық іс-шаралар өткізілетін жағдайларда, сондай-ақ орманда өрт қаупі жоғары болатын кезеңде шектеледі.

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығын тоқтату негіздері:

1) орман пайдаланушы орман пайдалану құқығынан ерікті түрде бас тартқан;

2) орман пайдалану мерзімі өткен;

3) орман пайдаланушы заңды тұлға таратылған;

4) орман пайдаланушы орман пайдаланудың белгіленген қағидаларын немесе ұзақ мерзімді немесе қысқа мерзімді орман пайдалану шарттарында, ағаш кесу билетінде, орман билетінде көзделген талаптарды жүйелі түрде (екі және одан да көп рет) бұзған;

5) мемлекеттік орман қорында орман пайдалануды жүзеге асыруға кедергі келтіретін өзгерістерге әкеп соқтырған табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар басталғанда;

6) орман пайдалану төлемақысын енгізудің белгіленген мерзімін үнемі (екі және одан да көп рет) бұзған немесе төлемақыны белгіленген мерзімнен кейінгі үш ай ішінде енгізбеген;

7) мемлекеттік орман қоры жері мемлекет мұқтажы үшін алып қойылған, мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды шектеудің неғұрлым қатал режимі белгіленген жағдайларда тоқтатылады.

Орманды қорғау – орманды орман зиянкестерінен, ауруларынан және табиғи, антропогендік және техногендік сипаттағы қолайсыз факторлар әсерінен қорғау жөнінде жер үстіндегі және авиациялық әдістермен жүзеге асырылатын іс-шаралар жиынтығы болып табылады. Мемлекеттік орман қорын күзету мен қорғаудың негізгі міндеттері болып:

1) ормандағы өрттердің алдын алу, оларды дер кезінде байқап, жою жөніндегі іс-шараларды жүргізу;

2) мемлекеттік орман қоры аумағындағы барлық жұмыс істейтін әрі сонда орналасқан ұйымдардың, сондай-ақ орманда болатын жеке тұлғалардың ормандарда өрт қауіпсіздігі ережелері мен санитарлық ережелерді сақтауын қамтамасыз ету;

3) орманды заңсыз ағаш кесуден, зақымдаудан, ұрлаудан және Қазақстан Республикасының орман заңдарын басқадай бұзушылықтан қорғау, сондай-ақ мемлекеттік орман қоры жерлерін күзету;

4) орман пайдаланушылардың сүрікті түбірімен босату, мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш кесу ережелерін және орман пайдаланудың басқа да түрлері ережелерін орындауын қамтамасыз ету;

5) орман зиянкестері мен ауруларының ошақтарын дер кезінде анықтау, олардың өсіп-көбеюін болжау және оларға қарсы күресу;

6) биотехникалық іс-шараларды жүргізу;

7) мемлекеттік орман қоры аумағында аң аулау мен балық аулау ережелерін сақтауды қамтамасыз ету;

8) мемлекеттік орман қорының күзетілуін, қорғалуын, ормандардың молықтырылуын, ұтымды пайдаланылуын және орман өсіруді қамтамасыз ететін басқа да іс-әрекеттер;

9) Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасында белгіленген экологиялық талаптардың сақталуын қамтамасыз ету болып табылады.

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 34-тарауында ормандарды және өзге де өсімдіктерді пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар қарастырылған. Аталған талаптарға

сәйкес Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асырған кезде орман пайдаланушылар:

1) жұмысты топырақ эрозиясының пайда болуына жол бермейтін, ормандардың жай-күйі мен молықтырылуына, сондай-ақ су және басқа да табиғи объектілердің жай-күйіне теріс әсерді болдырмайтын немесе оны шектейтін және жануарлар дүниесі мен олардың тіршілік ету ортасының сақталуын қамтамасыз ететін тәсілдермен жүргізуге;

2) ағаш сүрегін дайындаған кезде мемлекеттік экологиялық сараптамадан өткен жобаларда көзделген техника мен технологияны пайдалана отырып, ормандарды табиғи түрде молықтыру үшін оңтайлы жағдайларды сақтау жөніндегі талаптарды ұстануға;

3) ағашы кесілетін жерлерде оны дайындау мен тасып әкетудің белгіленген мерзімі аяқталған соң кесілмеген және дайындалған ағаш сүректерін қалдырмауға;

4) ағаш сүрегін дайындаумен бір мезгілде кеспе ағаш аймағын кесілген ағаштардың қалдықтарынан тазартуды жүргізуге;

5) мемлекеттік орман қорының орман пайдалануға бөлінген учаскелерінде ағаштың заңсыз кесілуіне және Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасын өзгедей бұзуға жол бермеуге;

6) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде басты мақсатта пайдалану үшін ағаш кескен кезде, орман орналастыру жобасына сәйкес, орманды қайта жанартуды қоса алғанда, ағашы кесілген алаңның екі еселенген мөлшерінен астам алаңға ағаш отырғызуды жүзеге асыруға;

7) ағашы кесілген жерлерде және өздерінің қызметі нәтижесінде өскіндері жойылған, ағаш пен бұта өсімдіктері құрып кеткен алаңдарда ормандарды молықтыруды өз есебінен жүзеге асыруға;

8) ормандардың санитарлық жай-күйін қамтамасыз ету мен жақсарту жөніндегі ережелерді сақтауға;

9) ұзақ мерзімді орман пайдалану кезінде мемлекеттік орман қоры учаскелерін орман зиянкестері мен ауруларынан қорғау жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыруға;

10) мемлекеттік орман иеленушілерді мемлекеттік орман қорының орман пайдалану үшін оларға бөліп берген учаскелерінде орман зиянкестері мен ауруларының пайда болғаны туралы хабардар етуге;

11) Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен орман шаруашылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік органға және оның аумақтық органдарына, облыстардың (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) жергілікті атқарушы органдарына және мемлекеттік статистика саласындағы уәкілетті органға орман қорының мемлекеттік есебін, мемлекеттік орман кадастрын, мемлекеттік орман мониторингін жүргізу, орман пайдалану төлемақысының мөлшерін анықтау үшін қажетті ақпаратты беріп тұруға міндетті.

Сонымен қатар келесідей экологиялық талаптар белгіленген:

226-бап. Аралық пайдалану мақсатында ағаш кесуді жүзеге асырған кездегі экологиялық талаптар

227-бап. Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асыру кезіндегі экологиялық талаптар

228-бап. Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман шаруашылығын ұйымдастыру кезіндегі экологиялық талаптар

229-бап. Ормандарды молықтыру мен орман өсіру кезіндегі экологиялық талаптар

230-бап. Ормандарды молықтыру мен орман өсіру үшін орман тұқымдары мен екпе материалдарды дайындау, өңдеу, сақтау, орнын ауыстыру, сату және пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар

231-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда ормандарды молықтырған және орман өсірген кезде мемлекеттік орман қорының учаскелерін пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар

232-бап. Қалалық ормандар мен орман саябақтарында орманды пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар

233-бап. Жер учаскелерінің меншік иелеріне немесе жер пайдаланушыларға пайдалануға берілген мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ағаш және бұта өсімдіктерін күзету, қорғау, молықтыру және пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар

234-бап. Басқа меншік иелерінің немесе жер пайдаланушылардың жер учаскелері арасында орналасқан мемлекеттік орман қоры учаскелерін күзету, қорғау, пайдалану, мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ормандарды молықтыру кезіндегі экологиялық талаптар

235-бап. Темір жолдарға, автомобиль жолдарына, каналдарға, магистральдық құбырларға және басқа да желілік құрылыстарға бөліп берілген белдеулердегі қорғаныштық екпелерді күзету, қорғау және пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар

Орман қорын күзетудің, қорғаудың, пайдаланудың, ормандарды молықтыру мен орман өсірудің экономикалық тетігі.

Орман қорын күзетудің, қорғаудың, пайдаланудың, ормандарды молықтыру мен орман өсірудің экономикалық принциптері мен әдістері:

1) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ормандарды күзету, қорғау, молықтыру мен орман өсіру жөніндегі іс-шараларды жоспарлау;

2) мемлекеттік орман қорында орман шаруашылығын жүргізуді бюджеттік жоспарлау жөніндегі орталық уәкілетті органмен келісу бойынша уәкілетті орган бекіткен нормалар мен нормативтерге сәйкес қаржыландыру;

3) орман ресурстарын және ормандардың пайдалы қасиеттерін ақылы түрде пайдалану;

4) ерекше қорғалатын орман аумақтарын ақылы түрде пайдалану;

5) Қазақстан Республикасының аумағында орманды өңірлерді ұлғайтуды ынталандыру;

6) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асыратын мемлекеттік орман иеленушілердің және орман пайдаланушылардың жауапкершілігін сақтандыру болып табылады.

Мемлекеттік орман қорын пайдалану ақылы түрде жүзеге асырылады. Орманды пайдаланғаны үшін төлемақы (бұдан әрі – төлемақы) мемлекеттік орман қорының учаскелерінде орманды пайдаланудың мынадай түрлері үшін алынады:

1) ағаш дайындау;

2) шайыр және ағаш шырындарын дайындау;

3) қосалқы ағаш ресурстарын (ағаштар мен бұталардың қабықтарын, бұтақтарын, томарларын, тамырларын, жапырақтарын, бүршіктерін) дайындау;

4) орманды жанама пайдалану (шөп шабу, мал жаю, марал шаруашылығы, аң шаруашылығы, ара ұялары мен омарта орналастыру, көкөніс шаруашылығы, бақша шаруашылығы және өзге де ауыл шаруашылығы дақылдарын өсіру, дәрілік өсімдіктер мен техникалық шикізаттар, жабайы өсетін жемістер, жаңғақтар, саңырауқұлақтар, жидектер және басқа да тағамдық өнімдер, мүк, орман төсемдері мен түскен жапырақтар, қамыс дайындау және жинау);

5) мемлекеттік орман қоры учаскелерін:

– мәдени-сауықтыру, рекреациялық, туристік және спорт мақсаттары;

– аңшылық шаруашылығы қажеттері;

– ғылыми-зерттеу мақсаттар үшін пайдалану.

6) ағаш және бұта тұқымдылар мен арнайы мақсаттағы плантациялық екпелердің егілетін материалын өсіру үшін мемлекеттік орман қоры учаскелерін пайдалану.

Бұл ретте төлемақы салу объектісі болып: 1) көшеттердің құрамы мен нысанына күтім жасау үшін кесуді, сондай-ақ оның жас талдарының толықтығын реттеуді (жарықтандыру, тазарту) және құндылығы шамалы ағаш көшеттерін қайта жөндеуге және ландшафттарды қалыптастыруға байланысты кесуді жүзеге асыру кезінде түбірімен босатылатын сүрек көлемі; 2) ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу үшін алынған ағаш ресурстарының, шайырдың, қосалқы орман ресурстарының көлемін қоспағанда, пайдалануға берілетін орман пайдаланудың көлемі және (немесе) мемлекеттік орман қоры учаскелерінің, оның ішінде ерекше қорғалатын табиғи аумақтардағы алаңы болып табылады. Түбірімен босатылатын сүрек үшін төлемақы мөлшерлемесі Республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және орманды пайдалану құқығы туындайтын тиісті қаржы жылының бірінші күні қолданыста болған айлық есептік көрсеткіш (бұдан әрі осы баптың мәтіні бойынша – АЕК) мөлшері негізге алына отырып, тығыз бір текше метр үшін айқындалады және мыналарды құрайды:

Рет N	Ағаш-бұта тұқымдастарының атаулары	Жоғарғы бөлігіндегі дің кесіндісінің диаметріне қарай қабықсыз кәделі сүрек (АЕК)			Қабықты отындық сүрек (АЕК)
		ірі (25 см және одан жуан)	орташа (13-тен 24 см-ге дейін)	ұсақ (3-тен 12 см-ге дейін)	
1	2	3	4	5	6
1.	Қарағай	1,48	1,05	0,52	0,21

2.	Шренке шыршасы	1,93	1,37	0,68	0,27
3.	Сібір шыршасы, майқарағай	1,34	0,95	0,48	0,16
4.	Самырсын	1,19	0,85	0,41	0,15
5.	Балқарағай	2,67	1,91	0,93	0,23
6.	Ағаш тектес арша	1,79	1,26	0,63	0,27
7.	Емен, шаған	2,67	1,91	0,93	0,41
8.	Жабысқақ қара қандыағаш, үйеңкі, шегіршін, жөке	0,60	0,42	0,21	0,14
9.	Сексеуіл				0,60
10.	Қайың	0,69	0,48	0,23	0,16
11.	Көктерек, ағаш тектес тал, терек	0,52	0,37	0,18	0,11
1	2	3	4	5	6
12.	Грек жаңғағы, шекілдеуік жаңғақ	3,24	2,32	1,15	0,35
13.	Өрік, аққараған, алша, долана, шие, жиде, шетен, алхоры, мойыл, тұт ағашы, алма ағашы, өзге де ағаш тұқымдастар	1,90	1,35	0,68	0,23
14.	Ағаш тектес арша, самырсын			0,34	0,18
15.	Жыңғыл			0,3	0,25
16.	Сары қараған, бұта тектес талдар, шырғанақ, жүзгін, шенгел және өзге де бұталар			0,19	0,12

Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану төлемақысы ормандардың пайдалы қасиеттері, сапасы, жалпы пайдаланылатын жолдардан кеспе ағаштар аймағының қашықтығы, жер бедері және ағаш кесу түрлері ескеріле отырып белгіленеді. Төлемақы мөлшерлемелеріне мынадай коэффициенттер қолданылады:

1) кеспе ағаш аймағының жалпыға ортақ пайдаланылатын жолдардан қашықтығына қарай:

10 км-ге дейін – 1,30;

10,1 – 25 км – 1,20;

25,1 – 40 км – 1,00;

40,1 – 60 км – 0,75;

60,1 – 80 км – 0,55;

80,1 – 100 км – 0,40;

100 км-дан астам – 0,30;

Кеспе ағаш аймағының жалпыға ортақ пайдаланылатын жолдардан қашықтығы кеспе ағаш ортасынан жолға дейінгі қысқа аралық бойынша картографиялық материалдар бойынша айқындалады және жергілікті жердің бедеріне қарай мынадай коэффициенттер бойынша түзету жасалады:

жазық бедер – 1,1;

жоталы бедер немесе батпақты жер – 1,25;

таулы бедер – 1,5;

2) аралық мақсатта пайдалану үшін ағаш кесуді жүргізу кезінде – 0,6;

3) басты мақсатта пайдалану үшін іріктеп ағаш кесуді жүргізу кезінде – 0,8;

4) сүректі 20 градустан жоғары беткейлі тау жоталарынан босату кезінде – 0,7.

Сүректі түбірімен босату кезінде пайда болған кесінді қалдықтар үшін (ұшар басынан алынған ағаш) төлемақы мөлшерлемесі тиісті ағаш тұқымының отындық сүрегі мөлшерлемесінің 20 пайызы мөлшерінде белгіленеді. Бұл ретте, төлем ставкалары орман пайдалану түрлеріне және олардың

өзгеше ерекшеліктеріне байланысты белгіленеді, олар ауданы бойынша – гектармен (га), көлемі бойынша – тығыздық текше метрімен (m^3) немесе қаланған текше метрмен (қал. m^3), саны бойынша – түйірлеп, салмағы бойынша – килограммен (кг), центнермен (ц), тоннамен (т) жас (табиғи өсу) күйімен өлшенеді.

Орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру мен орман өсіру саласындағы заң бұзушылықтар.

Орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру мен орман өсіру саласындағы заң бұзушылықтар:

1) орман қорындағы орман орналастыру мен орман шаруашылығы белгілерін жою немесе бүлдіру;

2) мемлекеттік орман қоры учаскелерін сатып алу-сату, сыйға тарту, кепілге беру, өз бетінше иелену мен айырбастау, сондай-ақ орманға мемлекеттік меншік құқығын бұзатын орман пайдалануды жүзеге асыру құқығын өз бетімен басқа біреуге беру;

3) мемлекеттік орман қоры учаскелерін тиісті рұқсатсыз тегістеу, құрылыстар салу, сүректер өңдеу, қоймалар салу және басқа да мақсаттар үшін заңсыз пайдалану;

4) ағаштар мен бұталарды зақымдау, орманды, оның ішінде өрттен зақымданған орманды заңсыз кесу, орман ағаштарын, орман питомниктері мен плантацияларындағы егілген не отырғызылған көшеттерді, сондай-ақ ормандарды молықтыру мен орман өсіруге арналған алаңдарда өзі өсіп шыққан шыбықтарды, өскіндер мен қолдан отырғызылған екпелерді жою немесе зақымдау;

5) ормандарды, сол сияқты орман қорына кірмейтін екпелерді отқа немесе өзге де аса қауіпті көздерге абай болмау салдарынан жою немесе зақымдау;

6) орман қорын, сол сияқты орман қорына кірмейтін екпелерді қасақана жағып жіберу, өзге де жалпы қауіпті тәсілмен не зиянды заттармен, қалдықтармен, шығарындылармен немесе төгінділермен ластау салдарынан жою немесе зақымдау;

7) ормандарда өрт қауіпсіздігі талаптарын, санитарлық қағидаларды, мемлекеттік орман қоры учаскелерінде сүректі түбірімен босату және ағаш кесу қағидаларын бұзу;

8) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспе ағаш қорын пайдаланудың, сүрек, қосалқы сүрек ресурстарын, ағаш шырындарын дайындау мен тасып әкетудің Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртібін бұзу;

9) орман қорының уақытша алынған учаскелерін қайтару мерзімдерін бұзу немесе оларды нысаналы мақсатқа қарай пайдалану үшін жарамды күйге келтіру жөніндегі міндеттемелерді орындамау;

10) орман қоры жерлеріндегі шабындықтар мен жайылымдық алқаптарды бүлдіру;

11) ормандар мен орман қоры жерлерінде өз бетінше шөп шабу мен мал жаю;

12) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде тыйым салынған немесе орман билетімен ғана жол берілетін дәрілік өсімдіктер мен техникалық шикізатты өз бетімен жинау;

13) мемлекеттік орман қорының ағашын кесу және ормандарды молықтыру мен орман өсіруге арналған басқа да алқаптарында ормандарды молықтырудың тәртібі мен мерзімдерін бұзу;

14) орман үшін пайдалы фаунаны жою;

15) ормандарды курап қалуға немесе ауруға ұшырататын не оларды ластайтын ақаба сулармен, химиялық заттармен, өнеркәсіптік және тұрмыстық қалдықтармен және төгінділермен орманды бүлдіру;

16) орман қоры жерлеріндегі орман құрғататын жыраларды, кәріз жүйелері мен жолдарды жою немесе бүлдіру;

17) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды рұқсаттама құжаттарында көзделген мақсаттарға немесе талаптарға сай келмейтін әрекеттермен жүзеге асыру;

18) ормандардың жай-күйі мен оларды молықтыруға зиянын тигізуге әкеп соқтыратын объектілер салу мен оларды пайдалануға беру;

19) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде кеспе ағаш аймағын бөліп беру және таксациялау қағидаларын бұзу;

20) мемлекеттік орман қоры учаскелерінде сүректерді есепті кеспе ағаштардан артық мөлшерде дайындау болып табылады.

Қазақстан Республикасының заңдарында орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру мен орман өсіру саласындағы өзге заң бұзушылықтар үшін де жауаптылық белгіленуі мүмкін.

Қазақстан Республикасында орман заңдарын бұзғаны үшін тәртіптік, әкімшілік, қылмыстық, азаматтық жауапкершілік туындайды. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 5 шілдедегі Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне сәйкес, келесі құқық бұзушылықтар құрамы орын алған:

142-бап. Орманға мемлекеттік меншік құқығын бұзу

366-бап. Орман қоры жерлерінде заңсыз тегістеу, құрылыстар тұрғызу, сүректі қайта өңдеу, қоймалар орналастыру

367-бап. Ормандарда өрт қауіпсіздігі талаптары мен санитарлық қағидаларды бұзу

368-бап. Кеспе ағаш қорын пайдаланудың, сүрек дайындау мен әкетудің, шайыр мен ағаш шырындарын, қосалқы орман материалдарын алудың белгіленген тәртібін бұзу

369-бап. Орман қорының және ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың уақытша алынған учаскелерін қайтару мерзімдерін бұзу

370-бап. Орман қоры жерлеріндегі шабындықтар мен жайылымдық алқаптарды бүлдіру, сондай-ақ заңсыз шөп шабу және мал жаю, дәрілік өсімдіктер мен техникалық шикізатты жинау

371-бап. Ағашы кесілген жерлерге және орманды қалпына келтіру мен орман өсіруге арналған орман қорының басқа да санаттағы жерлеріне ағаш отырғызудың тәртібін және мерзімдерін бұзу

372-бап. Орман фаунасын жою немесе бүлдіру, сондай-ақ орманды қалдықтармен, химиялық заттармен бүлдіру, ластау және орман қорының жерлеріне өзге де залал келтіру

373-бап. Орман пайдалануды рұқсаттама құжаттарында көзделген мақсаттарға немесе талаптарға сәйкес келмейтін ретпен жүзеге асыру

374-бап. Ормандардың жай-күйіне және оларды молықтыруға зиянды ықпал етуге әкеп соққан объектілерді салу және пайдалану

375-бап. Кеспе ағаш аймағын бөлудің және таксациялаудың белгіленген тәртібін бұзу

376-бап. Сүректі есептік кеспе ағаштан асып кететін мөлшерде дайындауға жол беру

387-бап. Ағаш кесілген жерлерді кесілген ағаш қалдықтарынан уақытылы тазартпау, орман соқпақтары мен кеспе ағаш аймағына іргелес аумақтарды қоқыстау

388-бап. Кеспе ағаш аймағын әзірлеу тәртібі мен мерзімдерін бұзу

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі Қылмыстық кодексіне сәйкес келесі қылмыс құрамдары орын алған:

340-бап. Ағаштар мен бұталарды заңсыз кесу, жою немесе зақымдау

341-бап. Ормандарды жою немесе зақымдау

342-бап. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар режимін бұзу

343-бап. Экологиялық ластау зардаптарын жою жөнінде шаралар қолданбау.

Бақылау сұрақтары:

- 1) Қазақстан Республикасы орман қорының түсінігі мен құрамы және оның жеке бөліктерінің құқықтық режимі.
- 2) Ормандардың құқықтық режимдерінің түсінігі және жалпы сипаттамасы.
- 3) Ормандарды ұтымды пайдалануды және қорғауды қамтамасыз ететін мемлекеттік құқықтық механизмді.
- 4) Орман пайдалану құқығы және оның түрлері.
- 5) Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануға рұқсаттама құжаттары: Орман билеті, ағаш кесу билеті.
- 6) Орман пайдаланушылардың мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалануды жүзеге асырған кездегі құқықтары мен міндеттері.
- 7) Мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман пайдалану құқығын тоқтата тұру мен шектеу, тоқтату негіздері.
- 8) Орманды қорғау және ормандарды және өзге де өсімдіктерді пайдалану кезіндегі экологиялық талаптар.
- 9) Орман қорын күзетудің, қорғаудың, пайдаланудың, ормандарды молықтыру мен орман өсірудің экономикалық тетігі.
- 10) Орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру мен орман өсіру саласындағы заң бұзушылықтар.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі 09.01.2007 ж.
2. Күлтөлеев, С. Т. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы. Жалпы және Ерекше бөлімі: оқулық / С.Т. Күлтөлеев, Е.Ш. Рахметов. – Алматы : HAS, 2008. – 325 б.
3. Байдельдинов Д.Л. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы. - Алматы, 2005.
4. Күлтөлеев С.Т. Экологическое право Республики Казахстан: учебное пособие. – Алматы: «NURPRESS», 2011. – 432 с.
5. Қазақстан Республикасының Орман кодексі. Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 шілдедегі N477 кодексі.

